

Burkina Faso'da Yaşanan Askerî Darbenin Sebepleri ve Olası Sonuçları

Geçtiğimiz günlerde Burkina Faso'da gerçekleşen askerî darbeyi yorumlamak için yaşananların tarihî arka planının bilinmesi önemlidir. 1960 yılında Fransa'dan bağımsızlığını kazanmasına rağmen sömürge geçmişi olan diğer Batı Afrika ülkeleri gibi Burkina Faso da siyasi ve ekonomik olarak Fransa'ya bağımlı hareket eden bir devlet konumundadır. Ülkede bugüne kadar yaşanan çok sayıdaki askerî darbeyi tetikleyen dış etkenlerin başında da Fransa'nın müdahaleleri gelmektedir. Uzun yıllar sömürge olarak kullandığı ülkeleri, bağımsızlıkları sonrasında da siyasi, askerî ve ekonomik olarak yönetmek için türlü müdahalelerle istikrarsızlaştıran Fransa, oluşan krizlerden faydalanarak ekonomik ve siyasi kazanımlarına devam edegelmiştir. Ancak bu noktada belirtmek gerekir ki, Burkina Faso'da yaşanan darbelerin dış etkenleri olduğu kadar önemli iç etkenleri de vardır.

1983 yılında ülke idaresini ele geçiren Thomas Sankara, sosyalist bir düzen tesis ederek Fransa karşıtı bir politika izlemiştir. Bu dönemde köylüler ve şehirliiler arasında eşitlik oluşturmak için düzenlemeler yapan Sankara'nın en önemli amacı, ülkenin dışa bağımlılığını azaltmak olmuştur. Bu kapsamda öncelikle koloni dönemine ait izleri silmek için "Yukarı Volta" olan ülkenin adını "Burkina Faso" olarak değiştirmiş ve ülke bayrağını da pan-Afrikan renklerinden yeniden oluşturmuştur. Ne var ki dış politikada pan-Afrikan bir siyaset güden Sankara'nın ülke içinde baskıcı bir anlayışla hareket etmeye başlaması, siyasi muhaliflerini hapse arttırması ve elinde bulunan gücü kötüye kullanması, halkın tepkisine ve devrime olan inancın yitirilmesine sebep olmuştur. Bu uygulamaları sonucunda Sankara, 15 Ekim 1987 tarihinde Blaise Compaore önderliğinde gerçekleştirilen darbe ile öldürülmüştür.

1987 yılında darbeye iktidara gelen ve 2014 yılına kadar Burkina Faso'yu yöneten Compaore, iktidarının ilk yıllarında yeni bir kalkınma politikasıyla ülkede hayatı normalleştirmek için çaba sarf etmiş olsa da popülist ve pragmatist politikaları sebebiyle başarılı olamamıştır. Ülkede bu dönemde üç başarısız darbe girişimi daha yaşanmış ve baskılar sonunda Campaore, demokrasiye geçiş adımı olarak nitelendirilen bir anayasayı, yapılan referandum sonucu uygulamaya geçirmiştir. Fakat bundan sonra da muhaliflerin boykot ettiği düşük katılımı seçimlerle iktidarını devam ettirmiş ve görev süresini sürekli uzatarak halkın muhalefetine rağmen iktidarda kalmayı sürdürmüştür. Compaore'nin dış politikada bölgesel çözüm süreçlerinde etkin bir rol üstlenmesi, iç politikadaki demokratik kusurlarını bir müddet kamufle etse de bu olumlu hava, iktidarına yönelik toplum tabanından gelen tepkileri frenlemeye yetmemiştir.

2014 yılında görev süresini uzatmak için anayasa değişikliğine gitmesi üzerine halk, ülkede yaşanan insan hakkı ihlallerini, yolsuzlukları ve zorlaşan hayat şartlarını protesto etmek için sokaklara dökülmüş ve gösteriler, meclis binasının ateşe verilmesine kadar gitmiştir. Daha önceki gösterilerde muhalif gruplara kısmi tavizler vererek iktidarını koruyan Compaore, gösterilerin yayılması sebebiyle birkaç ay sonra istifa etmek durumunda kalmıştır. 30 Ekim 2014 tarihinde de ordu, yönetime el koyarak parlamentoyu feshetmiş ve ülkenin idaresini ele aldığını açıklamıştır.

2015 yılında iktidara gelen Roch M.C. Kabore, bağımsızlığın kazanılmasından 49 yıl sonra, ülkenin ordu ile hiçbir bağı olmayan ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Fransa'nın Dijon Üniversitesi'nde eğitim gören Kabore, seleflerine göre Fransa ile daha yakın bir politika gütmüş ve hem iç hem de dış politikada başarısız bir yönetim sergilemiştir. Ayrıca ağırlıklı olarak tarıma dayalı olan ekonominin gelişmesi yönünde de ciddi hiçbir adım atamamış ve Burkina Faso, ekonomik olarak dünyanın en fakir ülkelerinden biri olmaya devam etmiştir.

Askerî Darbe ve Olası Sonuçları

2013 yılında Fransa'nın el-Kaide terörü bahanesiyle Mali'nin kuzey bölgesini işgal etmesi, bölge ülkelerini ve bölgedeki dengeleri derinden etkilemiştir. Aynı yıl Serval adını verdiği bir operasyon başlatan Fransa, Mali'ye önce 3.000, ardından da 1.500 asker göndermiştir. Paris yönetimi operasyonun 15 Temmuz 2014'te sona erdirdiğini açıklasa da bölgedeki askerlerini çekmeyip onları Moritanya, Çad, Nijer ve Burkina Faso'ya konuşlandırmış ve askerî faaliyetlerini 2014'te başlattığı Barkhane Operasyonu ile daha da

genişleterek Sahel bölgesine taşımıştır.

Kabore yönetimindeki Burkina Faso'nun Fransa etkisiyle kardeş ülke Mali'ye ambargo uygulaması, halkın büyük çoğunluğunu ve ordunun bir kısmını rahatsız etmiştir. Mali'nin gücünü azaltan bu politika, Burkina Faso'ya da ciddi bir güvenlik sıkıntısı olarak dönmüştür. Öyle ki ülkenin başta Sahel olmak üzere kuzey ve kuzeydoğu bölgelerinde, Mali'deki silahlı grupların düzenlediği terör saldırıları sonucu asker ve sivil halktan büyük kayıplar verilmiş, ciddi bir güvenlik sıkıntısı meydana gelmiştir. 2015 yılında başlayan ve 2021 yılında önemli oranda artan saldırıların sivillere ve devlet görevlilerine (öğretmenler, belediye başkanları, sağlık personeli vd.) yönelmesi üzerine, bu bölgelerde olağanüstü hâl ilan edilerek okullar ve sağlık kuruluşları dâhil tüm devlet kurumları kapatılmıştır. Bu gelişmeler sonucunda da bölgede yaşayan yüz binlerce insan göç etmek zorunda kalmıştır.

Bugün yaklaşık 1,5 milyon iç göçmenin bulunduğu Burkina Faso'da, yaşanan bu sorunlar halkta büyük bir öfkeye neden olmuştur. Kabore yönetimi Nijer ile beraber Malili silahlı gruplara yönelik askerî operasyonlar düzenlese de insanlar bu müdahalelerin yetersiz olduğunu ve terörle mücadele için orduya gerekli desteğin (silah, gıda, pirim) verilmediğini düşündüklerinden yönetime olan güvenlerini iyiden iyiye yitirmiştir. 14 Kasım 2021'de Sahel bölgesinde, çoğunluğu asker yaklaşık 50 kişinin düzenlenen bir saldırı sonucu ölmesi, ülke çapında büyük protestolara sebep olmuş ve protestocular Cumhurbaşkanı Kabore'nin istifasını istemiştir. Son kertede bütün bu yaşananları ve ülkenin içinde bulunduğu olumsuz koşulları gerekçe gösteren bir grup asker, 24 Ocak'ta Cumhurbaşkanı Kabore'nin evini kuşatarak onu ve bazı hükümet yetkililerini göz altına almış ve Kabore yönetimine son vermiştir.

Darbenin Fransa karşıtı, bağımsızlık yanlısı askerler tarafından yapılması ve darbecilerin halkın büyük çoğunluğu tarafından olumlu karşılanması, Burkina Faso özelinde Batı Afrika'da bir zihniyet ve tavır değişikliği yaşandığının en önemli göstergelerinden biridir. Ekonomik ve siyasi olarak Fransa'ya bağımlı olan Burkina Faso'da halkın eğitim seviyesinin yükselmesi, yurt dışında eğitim gören insanların dünyadaki siyasi, ekonomik, kültürel gelişmeleri daha yakından takip etmesi, toplumsal farkındalığın artmasında etkili olmuştur. Toplum artık ülkenin Fransa kolonisi gibi yönetilmesini kabul etmemektedir. Özellikle son yıllarda Afrika'da ekonomik gücünü hayli artıran Çin, Rusya ve Türkiye'nin sağladığı imkânlardan faydalanarak Fransa'ya olan bağımlılıktan kurtulmak isteyen halkın talepleri hem Burkina Faso hem de bölge için kritik öneme sahiptir. Bu açıdan bakıldığında yaşanan askerî darbe, özellikle Macron sonrası dönemde Batı Afrika'da ekonomik ve siyasi etkinliği azalan Fransa'nın nasıl bir politika izleyeceğini göstermesi bakımından da önemli bir dönüm noktası olacaktır. Ayrıca başta Çin olmak üzere Rusya ve Türkiye'nin Batı Afrika'da artan gücü ve nüfuzu, bölgede yeni dengelerin oluşmasına da etki edecek görünmektedir.